

GŁOS Z NAD PREGOŁY

Nr 3 (116) marzec 2006

PISMO WSPÓLNOTY KULTURY POLSKIEJ W KALININGRADZIE
ukazuje się od XI 1995 r.

Stanisław Lem nie żyje

«Rozum jest ostateczną sankcją etyki»

Stanisław Lem

27 marca zmarł Stanisław Lem. Miał 85 lat. Najwybitniejszy polski twórca literatury science fiction, publicysta, poeta. Twórca słynnej postaci pilota Pirxa studia medyczne rozpoczął w 1940 r., naukę kontynuował w latach 1944-45 we Lwowskim Instytucie Medycznym, a w 1948 ukończył na UJ w Krakowie, gdzie osiadł na stałe po wojnie. Początkowo ogłaszał artykuły w fachowej prasie lekarskiej, recenzje i felietony naukowe, opowiadania i wiersze. W dorobku Lema są książki różne. Owa różność dotyczy zarówno ich poziomu, jak i stylu czy gatunku literackiego czy wreszcie tematyki. Debiutował w 1946 r. w katowickim tygodniku Nowy Świat Przygód powieścią Człowiek z Marsa (napisaną w czasie wojny). Pierwszą książkę, powieść Astronaucci, wydał w 1951 r., dalsza twórczość przyniosła mu opinię najwybitniejszego przedstawiciela polskiej fantastyki naukowej. Jako odnowiciel jej problematyki i konwencji gatunkowo-stylistycznych oraz eseista-futurolog zyskał rozgłos międzynarodowy. Otrzymał wiele nagród literackich. Ośrodkiem zainteresowań

pisarskich Lema była nauka, poznanie naukowe, możliwości nauki, jej przyszłość. Wyobraźnia techniczna, ogromna pomysłowość w tworzeniu i nazywaniu nowych światów, zjawisk, praw fizycznych i biologicznych - to sposoby unaoczniania podstawowego problemu, jakim jest człowiek wobec własnych możliwości poznawczych. Pisarz chętnie wprowadzał również inne motywy - z kręgu moralności, erotyki, mechanizmów życia środowiskowego, jednak sprawą, która najsilniej porusza jego wyobraźnię - jest starcie rozumu ze światem materii. Najbardziej znane utwory Lema: Dzienniki gwiazdowe, Solaris, Powrót z gwiazd, «Summa Technologiae», Niezwyciężony, Cyberiada, Opowieści o pilotach Pirxie, Głos Pana, powstały pod koniec lat 50. i w latach 60. i 70. XX wieku. Najczęściej spotykane w twórczości Lema z tego okresu tematy to niemożność porozumienia między ludźmi a naprawdę obcymi cywilizacjami oraz stechnicyzowana przyszłość ludzkości. Drugi z tematów obejmuje też idealne, utopijne społeczeństwa i problem ludzkiej egzystencji w świecie, gdzie niewiele pozostaje do zrobienia ze względu na rozwój technologiczny. Jego obce społeczności to między innymi roje mechanicznych much (w Niezwyciężonym) i Ocean (w Solaris). Problem społeczeństw utopijnych pojawiał się w Pokoju na Ziemi, Wizji lokalnej i w Cyberiadzie. Napisał też książkę autobiograficzną - Wysoki Zamek, opisującą lwowskie dzieciństwo i młodość. Jego książki zostały przetłumaczone na 41 języków, a najczęściej przekładanym dziełem Lema jest powieść Solaris. Był rozważany jako kandydat do Nagrody Nobla, jednak nigdy jej nie otrzymał. Jak w 1983 roku pisał krytyk Philadelphia Inquirer «Jeżeli Lem nie otrzyma Nagrody Nobla przed końcem wieku, to tylko dlatego, że ktoś powiedział komisji, iż jest on pisarzem science

fiction». Sam Lem nie miał dobrego zdania o Noblowskim Komitecie: „Nobel nie jest wyznacznikiem wartości - Akademia Szwedzka wyraźnie promuje lewicowość.” Stanisława Lema należałoby uznać za najwybitniejszego prozaika w całej wojennej literaturze polskiej. Stanisław Lem, cytaty: „decydującym kryterium, które dowodziłoby powstania sztucznej inteligencji, byłaby rozmowa z maszyną. Mój nieczłowieczy partner miałby za zadanie opowiedzieć własnymi słowami jakąś przedstawioną mu anegdotę lub historię, zachowując przy tym cały sens mojej opowieści. Dla ostrożności należałoby tego rodzaju test powtórzyć kilkakrotnie.” - „Przyszedł czas, kiedy przede wszystkim trzeba się ograniczać. Teraz można wszystko. Ale nie można wszystkiego na raz. Cała sztuka życia w takim świecie, w jakim teraz żyjemy, polega na rezygnowaniu z 99 procent tego, co możliwe, żeby skoncentrować się na tym jednym procencie, który dla nas jest ważny.” - „Noworodek, który przychodzi na świat już ma w sobie zakodowane to, że musi umrzeć. Nie jesteśmy stworzeni do nieśmiertelności. Co więcej mamy w sobie mechanizmy, które ją wykluczają.” - „Amerykańska cywilizacja, która teraz ogarnia wielkie połacie świata, napędza się marzeniami. Czym większe marzenie, tym bardziej ich napędza. Kolonizacja Marsa, kosmiczna tarcza przeciw rosyjskim rakietom, nieśmiertelny człowiek. To wszystko jest nierealne, ale działa na wyobraźnię, pobudza inwencję, daje poczucie uczestniczenia w jakimś wielkim historycznym dziele.” - «Człowieczeństwo - jest to suma naszych defektów, mankamentów, naszej niedoskonałości, jest tym czym chcemy być, a nie potrafimy, nie możemy, nie umiemy, to jest po prostu dziura między idealami a realizacją». - „Nikt nic nie czyta, a jeśli czyta, to nic nie rozumie, a jeśli nawet rozumie, to nic nie pamięta.”

ms